

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปราย และข้อเสนอแนะ

การศึกษาเรื่องการเปิดรับสื่อกับพฤติกรรมจริยธรรมของวัยรุ่นในเขตกรุงเทพมหานคร เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) โดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล กลุ่มตัวอย่างที่ศึกษา คือ ประชาชนในเขตกรุงเทพมหานคร ทั้งเพศชายและเพศหญิง ที่มีอายุระหว่าง 15 - 24 ปี โดยมีวัตถุประสงค์ในการศึกษาครั้งนี้ คือ

1. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการเปิดรับสื่อมวลชนกับการเปิดรับสื่อบุคคล
2. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการเปิดรับสื่อมวลชนและการเปิดรับสื่อบุคคลกับพฤติกรรมจริยธรรมตามการรับรู้ พฤติกรรมจริยธรรมและทัศนคติต่อพฤติกรรม
3. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการเปิดรับสื่อบุคคลกับพฤติกรรมจริยธรรมตามความเชื่อเกี่ยวกับกลุ่มอ้างอิง
4. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมจริยธรรมตามการรับรู้ พฤติกรรมจริยธรรมตามประสบการณ์ตรง พฤติกรรมจริยธรรมตามความเชื่อเกี่ยวกับกลุ่มอ้างอิง กับพฤติกรรมจริยธรรม

สรุปผลการวิจัย

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป

ลักษณะทางประชากร

จากการศึกษากลุ่มตัวอย่างจำนวน 413 คน พบว่า กลุ่มตัวอย่างมากกว่าครึ่งหนึ่งเป็นเพศหญิง ส่วนใหญ่มีอายุต่ำกว่า 20 ปี ส่วนใหญ่มีการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาหรือปริญญาตรี มีรายได้ส่วนตัวต่อเดือนมากกว่า 3,001 บาท และมีรายได้รวมของครอบครัวต่อเดือนมากกว่า 30,001 บาท

การเปิดรับสื่อ

สื่อบุคคลประเภทเพื่อนเป็นสื่อชนิดเดียวที่กลุ่มตัวอย่างมีการเปิดรับในระดับสูง ส่วนสื่อสิ่งพิมพ์ อินเทอร์เน็ต หนังสือพิมพ์ นิตยสาร และสื่อบุคคลประเภทพระสงฆ์ มีการเปิดรับในระดับต่ำ สำหรับสื่ออื่นๆ มีการเปิดรับในระดับปานกลาง

พฤติกรรมจริยธรรม

พฤติกรรมจริยธรรมในลักษณะต่างๆ ไม่ว่าพฤติกรรมจริยธรรมตามการรับรู้ พฤติกรรมจริยธรรมตามประสบการณ์ตรง พฤติกรรมจริยธรรมตามความเชื่อเกี่ยวกับกลุ่มอ้างอิง และพฤติกรรมจริยธรรมตามเจตจำนงเชิงพฤติกรรม อยู่ในระดับปานกลาง โดยพฤติกรรมจริยธรรมของกลุ่มตัวอย่างในรูปของเจตจำนงเชิงพฤติกรรมมีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงไปคือพฤติกรรมจริยธรรมตามความเชื่อเกี่ยวกับกลุ่มอ้างอิงและพฤติกรรมจริยธรรมตามประสบการณ์ตรง ตามลำดับ ส่วนพฤติกรรมจริยธรรมตามการรับรู้มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด

เมื่อพิจารณาพฤติกรรมจริยธรรมในลักษณะต่างๆเป็นรายพฤติกรรม พบว่า พฤติกรรมจริยธรรมในกลุ่มของพฤติกรรมต่อสังคม อินเทอร์เน็ต การพูดปด การลำเอียงเนื่องจากฐานะ

ทางเศรษฐกิจ การให้ความช่วยเหลือ การบำเพ็ญประโยชน์ต่อชุมชนและการรักษาหน้า เป็นกลุ่มพฤติกรรมที่มีค่าเฉลี่ยต่ำกว่าพฤติกรรมจริยธรรมในกลุ่มพฤติกรรมต่อตนเอง

ทัศนคติต่อพฤติกรรม

ทัศนคติต่อพฤติกรรมของกลุ่มตัวอย่างอยู่ในระดับปานกลาง โดยทัศนคติของกลุ่มตัวอย่างต่อพฤติกรรมในกลุ่มพฤติกรรมต่อตนเอง อันประกอบด้วย การห้ามใจ การมีวินัยของตนเอง การพอใจในสิ่งที่ตนมี การขยันหมั่นเพียรและการหลีกเลี่ยงอบายมุข มีค่าเฉลี่ยสูงกว่าพฤติกรรมจริยธรรมในกลุ่มพฤติกรรมทางสังคม

เมื่อพิจารณาทัศนคติต่อพฤติกรรมเป็นรายพฤติกรรมพบว่า ทัศนคติต่อพฤติกรรมการห้ามใจมีค่าเฉลี่ยสูงสุด และทัศนคติต่อพฤติกรรมการหลีกเลี่ยงอบายมุขมีค่าเฉลี่ยต่ำสุด

ตอนที่ 2 ผลการทดสอบสมมติฐาน

สมมติฐานที่ 1 การเปิดรับสื่อมวลชนมีความสัมพันธ์ทางลบกับการเปิดรับสื่อบุคคล

จากผลการศึกษา พบว่า การเปิดรับสื่อมวลชนไม่มีความสัมพันธ์กับการเปิดรับสื่อบุคคลอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐาน

สมมติฐานที่ 2 ผู้ที่เปิดรับสื่อจากช่องทางและปริมาณแตกต่างกัน มีพฤติกรรมจริยธรรมตามการรับรู้แตกต่างกัน

จากผลการศึกษา พบว่า ผู้ที่เปิดรับสื่อจากช่องทางและปริมาณแตกต่างกัน มีพฤติกรรมจริยธรรมตามการรับรู้ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐาน

สมมติฐานที่ 3 ผู้ที่เปิดรับสื่อจากช่องทางและปริมาณแตกต่างกัน มีทัศนคติต่อพฤติกรรมแตกต่างกัน

จากผลการศึกษา พบว่า ผู้ที่เปิดรับสื่อจากช่องทางและปริมาณแตกต่างกัน มีทัศนคติต่อพฤติกรรมไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐาน

สมมติฐานที่ 4 ผู้ที่เปิดรับสื่อจากช่องทางและปริมาณแตกต่างกัน มีพฤติกรรมจริยธรรมแตกต่างกัน

จากผลการศึกษา พบว่า ผู้ที่เปิดรับสื่อจากช่องทางและปริมาณแตกต่างกัน มีพฤติกรรมจริยธรรมไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐาน

สมมติฐานที่ 5 ผู้ที่มีปริมาณการเปิดรับสื่อบุคคลแตกต่างกัน มีพฤติกรรมจริยธรรมตามความเชื่อเกี่ยวกับกลุ่มอ้างอิง แตกต่างกัน

จากผลการศึกษา พบว่า ผู้ที่มีปริมาณการเปิดรับสื่อบุคคลแตกต่างกัน มีพฤติกรรมจริยธรรมตามความเชื่อเกี่ยวกับกลุ่มอ้างอิงไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐาน

สมมติฐานที่ 6 พฤติกรรมจริยธรรมตามการรับรู้มีความสัมพันธ์ทางบวกกับพฤติกรรมจริยธรรม

จากผลการศึกษา พบว่า พฤติกรรมจริยธรรมตามการรับรู้ ไม่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมจริยธรรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐาน

สมมติฐานที่ 7 พฤติกรรมจริยธรรมตามประสบการณ์ตรงมีความสัมพันธ์ทางบวกกับพฤติกรรมจริยธรรม

จากผลการศึกษา พบว่า พฤติกรรมจริยธรรมตามประสบการณ์ตรง มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมจริยธรรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐาน โดยมีความสัมพันธ์ในระดับสูง

สมมติฐานที่ 8 พฤติกรรมจริยธรรมตามความเชื่อเกี่ยวกับกลุ่มอ้างอิงมีความสัมพันธ์ทางบวกกับพฤติกรรมจริยธรรม

จากผลการศึกษา พบว่า พฤติกรรมจริยธรรมตามประสบการณ์ตรง มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมจริยธรรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐาน โดยมีความสัมพันธ์ในระดับสูง

อภิปรายผลการวิจัย

การศึกษาเรื่อง การเปิดรับสื่อกับพฤติกรรมจริยธรรมของวัยรุ่นในเขตกรุงเทพมหานคร ได้ผลการวิจัยซึ่งสามารถนำมาอภิปรายผลได้ดังนี้

พฤติกรรมจริยธรรม

พฤติกรรมจริยธรรมโดยรวมของกลุ่มตัวอย่างอยู่ในระดับปานกลาง อย่างไรก็ตาม ในการศึกษาครั้งนี้ประกอบด้วยพฤติกรรมจริยธรรมใน 4 ลักษณะ ดังนี้

พฤติกรรมจริยธรรมตามการรับรู้ เป็นพฤติกรรมจริยธรรมของคนในสังคมที่กลุ่มตัวอย่างตีความ รับทราบและเข้าใจลักษณะของพฤติกรรมผ่านการเปิดรับสื่อประเภทต่างๆ ซึ่งพบว่า พฤติกรรมจริยธรรมตามการรับรู้ของกลุ่มตัวอย่างมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลางค่อนข้างต่ำ แสดงให้เห็นว่า พฤติกรรมจริยธรรมนี้อยู่ในลักษณะที่มีความเกี่ยวเนื่องหรือได้รับอิทธิพลตาม แนวคิดบริโภคนิยมในสังคมทุนนิยมค่อนข้างมาก ทั้งนี้จากการสังเกตพบว่าเป็นเพราะการนำเสนอภาพจริยธรรมของคนในสังคมผ่านสื่อต่างๆ โดยเฉพาะสื่อมวลชน มักมีลักษณะเชิงวิพากษ์วิจารณ์ตัดพ้อต่อว่า เช่น คนสมัยนี้เต็มไปด้วยการแก่งแย่งแข่งขัน เอารอดเอาเปรียบ เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตนมากกว่าประโยชน์ส่วนรวม และไม่ยอมรับพฤติกรรมที่มีลักษณะดังกล่าว ซึ่งเป็นลักษณะที่ไม่สอดคล้องกับวัฒนธรรมหรือปรัชญาความเชื่อของสังคมไทยแต่ดั้งเดิม ผลจากการเสนอภาพในลักษณะดังกล่าวส่งผลให้กลุ่มตัวอย่างประเมินบุคคลในสังคมด้วยความลำเอียงในลักษณะคล้ายกับ Halo effect (ผลลำเอียงในทางดี) ซึ่งมักเกิดขึ้นเมื่อบุคคลตัดสินผู้อื่นเกี่ยวกับการประเมินจริยธรรมหรือการที่คนรู้เรื่องซึ่งกันและกันน้อย แต่ผลครั้งนี้เป็นในทางกลับกัน กล่าวคือ เมื่อภาพของสังคมที่สะท้อนออกมามีความเด่นในทางไม่ดี จึงทำให้เกิดการประเมินไปในทางลบ (negative)

พฤติกรรมจริยธรรมตามประสบการณ์ตรง เป็นการสำรวจตัวเองของกลุ่มตัวอย่าง ว่าที่ผ่าน มา กลุ่มตัวอย่างมีพฤติกรรมในลักษณะอย่างไร ซึ่งผลการรายงานของกลุ่มตัวอย่างพบว่าค่าเฉลี่ย ของพฤติกรรมจริยธรรมตามประสบการณ์ตรงของกลุ่มตัวอย่างอยู่ในระดับปานกลาง คือมีลักษณะ ที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดบริโภคนิยม ขณะเดียวกันก็ยึดถือพฤติกรรมตามเกณฑ์ปรัชญาดั้งเดิมของ สังคมไทย และมีลักษณะการยึดถือพฤติกรรมตามแนวปรัชญาดั้งเดิมในระดับที่สูงกว่าพฤติกรรม จริยธรรมของคนอื่นๆในสังคมตามที่รับรู้ผ่านสื่อต่างๆ

พฤติกรรมจริยธรรมตามความเชื่อเกี่ยวกับกลุ่มอ้างอิง เป็นการสำรวจลักษณะพฤติกรรม จริยธรรมตามความคิดของกลุ่มตัวอย่างซึ่งสะท้อนมาจากคนอื่นๆในกลุ่มที่กลุ่มตัวอย่างเข้าไปเป็น สมาชิกอยู่ ว่ามีความคิด ความคาดหวังให้กลุ่มตัวอย่างในฐานะสมาชิกของกลุ่มมีพฤติกรรมใน ลักษณะเช่นไร ซึ่งผลการรายงานของกลุ่มตัวอย่าง พบว่า พฤติกรรมจริยธรรมตามความเชื่อเกี่ยวกับ กลุ่มอ้างอิงของกลุ่มตัวอย่างอยู่ในระดับปานกลาง แต่ก็อยู่ในระดับที่สูงกว่าพฤติกรรมจริยธรรมตาม ประสบการณ์ตรงของกลุ่มตัวอย่าง

พฤติกรรมจริยธรรมในรูปของเจตจำนงเชิงพฤติกรรม เป็นสิ่งสะท้อนความตั้งใจที่จะแสดง พฤติกรรมหนึ่งๆ และมีความสัมพันธ์ในระดับสูงกับพฤติกรรมจริงที่แสดงออกตามมา จากการ ศึกษาพบว่า พฤติกรรมจริยธรรมในรูปของเจตจำนงเชิงพฤติกรรมของกลุ่มตัวอย่างอยู่ในระดับปาน กลาง และอยู่ในระดับที่ใกล้เคียงกับพฤติกรรมตามความเชื่อเกี่ยวกับกลุ่มอ้างอิงมากกว่าพฤติกรรม ตามการรับรู้ สอดคล้องกับ ฌูกันต์ ลิมสทาพร (2543) ซึ่งกล่าวว่า คนรุ่นใหม่ในเอเชีย (Genie - Genie generation who independently engage in society - กลุ่ม generation X ใน เอเชีย ช่วงอายุประมาณ 20-29 ปี) แตกต่างจาก generation X ในอเมริกาและยุโรป คือ แม้จะได้รับ อิทธิพลตะวันตกมาไม่น้อย แต่กลับมีกรอบความคิดบางส่วนยึดติดกับสถาบันครอบครัว และยังคง ยึดถือคุณค่าแห่งวัฒนธรรมเอเชีย

เมื่อพิจารณาพฤติกรรมจริยธรรมในลักษณะต่างๆเป็นรายพฤติกรรม พบว่า พฤติกรรม จริยธรรมในกลุ่มพฤติกรรมทางสังคม อันประกอบด้วย การทุจริต การล่าเหยียดเนื่องจากฐานะทาง เศรษฐกิจ การให้ความช่วยเหลือ การบำเพ็ญประโยชน์ต่อชุมชนและการรักษาหน้า มีความเกี่ยวเนื่องหรือได้รับอิทธิพลจากแนวคิดบริโภคนิยมในสังคมทุนนิยม มากกว่าพฤติกรรมจริยธรรมใน

กลุ่มจริยธรรมต่อตนเอง ทั้งนี้อาจเนื่องจากพฤติกรรมต่อตนเองเป็นเรื่องใกล้ตัวมากกว่าพฤติกรรมต่อสังคม จึงเป็นธรรมชาติที่บุคคลจะต้องปกป้องตนเอง โดยการประพฤติตนตามเกณฑ์ที่ไม่ก่อให้เกิดผลเสียกับตัวเอง แต่การประพฤติต่อสิ่งที่อยู่ใกล้ตัวกว่า จะมีความเคร่งครัดต่อประโยชน์ของสิ่งนั้นๆ น้อยกว่า

ทัศนคติต่อพฤติกรรม

ผลการศึกษาพบว่าทัศนคติต่อพฤติกรรมจริยธรรมของกลุ่มตัวอย่างอยู่ในระดับปานกลาง คือในการประเมินผลของพฤติกรรมว่านำมาซึ่งผลที่พึงปรารถนาหรือไม่ เพียงใด กลุ่มตัวอย่างไม่ปฏิเสธความน่าปรารถนาของผลตามแนวคิดบริโภคนิยมในสังคมทุนนิยมอุตสาหกรรม ขณะเดียวกันก็ถึงความน่าปรารถนาของผลในแนวปรัชญาดั้งเดิมของสังคมไทย เช่น ในพฤติกรรมการขยันหมั่นเพียร กลุ่มตัวอย่างเห็นว่าการใช้เวลาว่างในการทำงานอดิเรกที่เป็นประโยชน์เป็นสิ่งที่ให้ผลที่พึงปรารถนา แต่กลุ่มตัวอย่างก็นิยมการใช้เวลาว่างในการไปช้อปปิ้งหรือเดินศูนย์การค้ากับเพื่อน ในพฤติกรรมการพอใจในสิ่งที่ตนเองมี กลุ่มตัวอย่างก็เห็นความสำคัญของการดำเนินชีวิตตามอัตภาพ แต่ก็เห็นประโยชน์ของการใช้วิธียืม กู้หรือผ่อนส่ง เมื่อต้องการซื้อของที่อยากได้ แต่ยังไม่ มีเงินพอ เป็นต้น

เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของพฤติกรรมจริยธรรมกับค่าเฉลี่ยของทัศนคติ พบว่าส่วนใหญ่มีความสอดคล้อง เป็นไปในทิศทางเดียวกัน กล่าวคือ พฤติกรรมที่กลุ่มตัวอย่างมีทัศนคติในระดับสูงหรือมีทัศนคติที่ดีต่อพฤติกรรมที่มีความเกี่ยวข้องกับแนวปรัชญาดั้งเดิมของสังคมไทยในระดับสูง ก็จะมีพฤติกรรมจริยธรรมไปในลักษณะที่สอดคล้องกับแนวปรัชญาดั้งเดิมด้วย อย่างไรก็ตาม มีพฤติกรรม 4 พฤติกรรมที่ทัศนคติและพฤติกรรมมีลักษณะไม่ลงรอยกัน ได้แก่ การมีวินัยของตนเอง การเกี่ยวข้องกับอบายมุขและการให้ความช่วยเหลือ มีค่าเฉลี่ยทัศนคติสูงกว่าพฤติกรรมส่วนการขยันหมั่นเพียร มีค่าเฉลี่ยพฤติกรรมสูงกว่าทัศนคติ

ปรากฏการณ์ความไม่สอดคล้องระหว่างทัศนคติและพฤติกรรมที่มีการค้นพบในการศึกษาวิจัยเรื่องต่างๆนำไปสู่ความพยายามศึกษาเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างทัศนคติกับพฤติกรรม และปัจจัยแวดล้อมที่ทำให้เกิดปรากฏการณ์ในลักษณะดังกล่าวขึ้น เช่น Wrightsman (1969) ศึกษาทัศนคติและพฤติกรรมของผู้สนับสนุนผู้สมัครประธานาธิบดี ในปี 1968 ผู้สมัครคนเด่นๆ มี 3 คน

คือ จอร์จ วอลเลซ ริชาร์ด นิกสัน และฮิวเบิร์ต ฮัมฟรีย์ ในระหว่างการหาเสียง Wrightsman ได้ส่งคนออกไปประจำอยู่ตามที่ต่างๆ ในตำบล Davison รัฐเทนเนสซี เพื่อสังเกต 2 อย่าง คือ

1. ว่าผู้ใช้รถปฏิบัติตามกฎหมายหรือไม่ ในการติดทะเบียนรถสำหรับปีใหม่
2. ว่ารถคันนั้นมีสติ๊กเกอร์สนับสนุนผู้สมัครคนหนึ่งคนใดหรือไม่

ผลการสังเกต พบว่า รถยนต์ที่มีสติ๊กเกอร์สนับสนุนวอลเลซ มีทะเบียนของปีใหม่ติดน้อยกว่ารถยนต์ที่มีสติ๊กเกอร์สนับสนุน นิกสัน และฮัมฟรีย์ ขณะที่วอลเลซเป็นผู้สมัครที่หาเสียงมากในเรื่องการใช้กฎหมายเพื่อความเป็นระเบียบของสังคม

เหตุผลที่อาจเป็นไปได้คือผู้ที่สนับสนุนวอลเลซส่วนมากยากจน ไม่สามารถเสียค่าธรรมเนียมเพื่อเอาทะเบียนรถของปีใหม่มาติด แต่เหตุผลดังกล่าวถูกหักล้างไปเพราะรุ่นของรถที่สังเกตไม่พบว่าจะมีรุ่นเก่าๆ ในหมู่ผู้สนับสนุนวอลเลซ มากไปกว่าในหมู่ผู้สนับสนุนผู้อื่นหรือผู้ที่ไม่ติดสติ๊กเกอร์สนับสนุนเลย ผู้สนับสนุนวอลเลซกลับเป็นผู้ที่ปฏิบัติตามกฎหมายน้อยกว่าคนอื่นๆ

ผลการศึกษาแสดงให้เห็นความไม่สอดคล้องระหว่างทัศนคติกับพฤติกรรมอย่างชัดเจน Wrightsman สรุปเรื่องนี้เป็นหัวเรื่องได้ว่า “Do as I say, not as I do”

Wicker (1971) ศึกษาพฤติกรรมต่างๆ ที่คนทำในขณะที่เกี่ยวข้องกับโบสถ์ เป็นต้นว่า ความถี่ในการไปโบสถ์ จำนวนเงินที่บริจาคให้กับโบสถ์ ว่าสามารถทำนายได้จากทัศนคติซึ่งรายงานด้วยวาจาของคนที่มีต่อโบสถ์เพียงไร นอกจากนี้ Wicker ยังศึกษา 1. ความรู้สึกของคนที่มีต่อผลที่ตามมา จากการทำพฤติกรรมเกี่ยวกับโบสถ์ 2. การประเมินของคนต่อพฤติกรรม 3. ความรู้สึกของคนที่มีต่อเหตุการณ์ภายนอกอื่นๆ เช่น ปัญหาการเงินทำให้บริจาคเงินไม่ได้

ผลการศึกษา พบว่า ทัศนคติเป็นตัวทำนายพฤติกรรมที่ค่อนข้างเลว เมื่อพิจารณาองค์ประกอบทั้ง 4 ความรู้สึกของคนที่มีต่อเหตุการณ์ภายนอกอื่นๆ เป็นตัวทำนายพฤติกรรมที่ดีที่สุด รองลงไปคือ การประเมินของคนต่อพฤติกรรม และทัศนคติ ตามลำดับ จะเห็นว่าทัศนคติเป็นเพียงตัวประกอบตัวหนึ่งในบรรดาตัวประกอบหลายตัวในการทำนายพฤติกรรมในสถานการณ์นี้ (ธีระพร อุวรรณ โณ, 2535 : 4/8-4/9)

สำหรับในการศึกษาครั้งนี้ ซึ่งพบว่า มีบางพฤติกรรมมีปรากฏการณ์ความไม่สอดคล้องระหว่างพฤติกรรมกับทัศนคตินั้น อาจเป็นผลมาจากความรู้สึกของคนที่มีต่อเหตุการณ์ภายนอกอื่นๆ เช่น การพนันบอลเพื่อเพิ่มอรรถรสในการเชียร์กีฬาในกลุ่มเพื่อนๆ แม้จะได้เรียนรู้มาก่อนว่าการพนันเป็นอบายมุขที่ควรหลีกเลี่ยง เป็นต้น อย่างไรก็ตาม ในการทำความเข้าใจกับปรากฏการณ์ดังกล่าวอย่างชัดเจน จำเป็นต้องมีการศึกษาอย่างละเอียดอีกครั้ง ทั้งนี้เพื่อให้ผู้ที่ทำงานด้านการพัฒนาสังคมสามารถจัดสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการเกิดพฤติกรรมที่พึงประสงค์ต่อไป

สมมติฐานที่ 1 การเปิดรับสื่อมวลชนมีความสัมพันธ์ทางลบกับการเปิดรับสื่อบุคคล

จากผลการศึกษา พบว่า การเปิดรับสื่อมวลชนไม่มีความสัมพันธ์กับการเปิดรับสื่อบุคคลอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ กล่าวคือ ผู้ที่เปิดรับสื่อมวลชนมากอาจเปิดรับสื่อบุคคลมากหรือน้อยก็ได้ แสดงให้เห็นว่ากลุ่มตัวอย่างมีพฤติกรรมการฟังฟังสื่อต่างจากพฤติกรรมของคนอเมริกัน

เมื่อพิจารณาเฉพาะการเปิดรับสื่อโทรทัศน์ ซึ่ง Gerbner เห็นว่าเป็นสื่อที่มีความสำคัญในการปลูกฝังความจริง โดยถือว่าผู้ที่ดูโทรทัศน์มากมีแนวโน้มจะฟังฟังโทรทัศน์มาก ขณะที่ดูโทรทัศน์น้อยมีแนวโน้มจะเปิดรับข้อมูลข่าวสารจากแหล่งที่หลากหลายนั้น ผลการศึกษาพบว่า การเปิดรับสื่อโทรทัศน์ของกลุ่มตัวอย่างมีความสัมพันธ์ทางบวกกับการเปิดรับสื่อบุคคลที่เป็นบิดามารดา และเพื่อน ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติต่ำกว่า .01 และมีความสัมพันธ์ทางบวกกับครู ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติต่ำกว่า .05 โดยมีค่าความสัมพันธ์ในระดับปานกลาง (ค่าความสัมพันธ์เท่ากับ 0.2801, .2242 และ .1052 ตามลำดับ โดยค่าความสัมพันธ์ .40 ในการวิจัยทางสังคมศาสตร์ถือว่ามีความสัมพันธ์ค่อนข้างสูง - Victor C. Strasburger, 1995: 7)

ทั้งนี้อาจเนื่องจากสังคมไทยและสังคมอเมริกันมีลักษณะแตกต่างกัน กล่าวคือ ในสังคมอเมริกัน โครงสร้างครอบครัวส่วนใหญ่เป็นแบบครอบครัวเดี่ยว มีกระบวนการสังคมประกิดในครอบครัวที่ไม่เข้มแข็ง ครอบครัวที่มีพ่อหรือแม่คนเดียวมีจำนวนมากขึ้น ครอบครัวขยายลดจำนวนลง ในครอบครัวที่ทั้งพ่อและแม่ทำงานนอกบ้านก็จะมีเวลาสำหรับลูกน้อยลง ชาวอเมริกันมีความเป็นปัจเจกนิยมสูง แต่ละคนรับผิดชอบชีวิตตนเอง สมาชิกในครอบครัวมักจะไม่รับประทานอาหารร่วมกัน ชาวอเมริกันไม่ชอบการบังคับบัญชา ความเป็นตัวของตัวเอง เด็ดๆจะรับผิดชอบตัวเองตั้งแต่อายุยังน้อย และเมื่อเริ่มเข้าศึกษาในระดับอุดมศึกษา ส่วนมากจะเลิกอาศัยอยู่กับพ่อแม่ ออเมริกัน

ชนชอบการเปลี่ยนแปลงมุ่งไปทางอนาคต มุ่งมั่นในการแสวงหาความสำเร็จที่จะสร้างความพึงพอใจให้ตัวเอง กระหายในประสบการณ์ใหม่ๆ มีการย้ายบ้านอยู่เสมอ ทำให้ไม่เกิดความสัมพันธ์อันแน่นแฟ้นกับชุมชน (พงษ์ศรี เลขาวิฉนะและปราณี ธนะชานันท์, ผู้แปล, 2540; H. W. Berkman, J. D. Lindquist, M. J. Sirgy, 1997 : 421)

แต่สังคมไทยมีการพัฒนาในลักษณะสังคมกสิกรรมมายาวนาน และส่วนใหญ่เพิ่งเปลี่ยนแปลงผ่านเข้าสู่สังคมทุนนิยมอย่างเชื่องช้าประมาณไม่ถึงร้อยปีมานี้ ทำให้สังคมไทยยังมีจิตวิญญาณตามพื้นฐานสังคมเดิม แม้ครอบครัวไทยจะมีแนวโน้มเป็นครอบครัวเดี่ยวมากขึ้น แต่ยังให้ความสำคัญกับสถาบันครอบครัว เครือญาติ ความเป็นพี่น้อง ชุมชนขนาดเล็กและการประสานผลประโยชน์ซึ่งกันและกัน ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลที่มีการเห็นหน้าเห็นตากัน (Interpersonal/ Face-to-Face relationship) ยังคงมีความสำคัญ บุคคลยังมีด้านที่ผูกพันกับคุณค่า ความคิด ความเชื่อและแบบแผนที่สร้างขึ้นมาก่อน (ฉัตรทิพย์ นาถสุภาและพรพิไล เลิศวิชา, บรรณาธิการ, 2539) เด็กไทยยังมีการพึ่งพิง ผูกพัน ได้รับความอบอุ่นและการดูแลจากครอบครัวและเครือญาติแม้จะเข้าสู่วัยทำงานแล้ว

และเมื่อพิจารณาการเปิดรับสื่อโทรทัศน์ ซึ่งพบว่า ผู้ที่ดูโทรทัศน์มากก็เปิดรับสื่อบุคคล โดยเฉพาะบิดามารดา มากด้วยเช่นกัน สอดคล้องกับการศึกษาของ จูรีรัตน์ นิรัตน์ (2536) พบว่า พฤติกรรมการดูโทรทัศน์ของนักศึกษาเกิดกว่าครึ่งดูกับสมาชิกในครอบครัว (ร้อยละ 62.4) มีเพียง 1 ใน 4 (ร้อยละ 23.5) ที่ดูโทรทัศน์คนเดียว และเห็นว่า การดูโทรทัศน์ร่วมกับผู้อื่นอาจนำไปสู่การรับรู้ถึงประโยชน์ในการพัฒนาจริยธรรมต่างจากผู้ที่ดูโทรทัศน์คนเดียว เพราะมีโอกาสในการวิพากษ์วิจารณ์หรือสนทนาพิจารณาความเหมาะสมของเนื้อหาและการแสดงมากกว่า สอดคล้องกับการศึกษาของสมสุข หินวิมาน (2541) ซึ่งพบว่า ช่วงเวลาดูโทรทัศน์ในแต่ละวันเป็นเวลาที่มีสมาชิกในครัวเรือนมาทำกิจกรรมได้พร้อมเพรียงที่สุด และขณะที่ดูโทรทัศน์ก็มีการพูดคุย วิพากษ์หรือทำกิจกรรมอื่นๆ ไปพร้อมกัน ห้องดูโทรทัศน์จึงเป็นเขตที่มีการผลิตซ้ำความสัมพันธ์ทางสังคมของคนในครอบครัว ด้วยความแตกต่างของโครงสร้างสังคมพื้นฐานและพฤติกรรมการเปิดรับสื่อในสังคมไทยดังกล่าว ทำให้ลักษณะการเปิดรับสื่อในสังคมไทยแตกต่างไปจากในสังคมอเมริกัน

สมมติฐานที่ 2 ผู้ที่เปิดรับสื่อจากช่องทางและปริมาณแตกต่างกัน มีพฤติกรรมจริยธรรมตามการรับรู้แตกต่างกัน

จากผลการศึกษา พบว่า กลุ่มที่มีการเปิดรับสื่อมวลชนและสื่อบุคคลในปริมาณแตกต่างกัน มีค่าเฉลี่ยของพฤติกรรมจริยธรรมตามการรับรู้ใกล้เคียงกัน และไม่มี ความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ กล่าวคือ ลักษณะพฤติกรรมจริยธรรมของคนในสังคมตามการรับรู้ของกลุ่มตัวอย่าง ไม่ว่าจะเปิดรับสื่อมวลชนและสื่อบุคคล มากหรือน้อย มีลักษณะ ไม่แตกต่างกัน

ทั้งนี้อาจเนื่องจากกลุ่มตัวอย่างมีการรับรู้แบบภาพในความคิด (Stereotype) กล่าวคือ กลุ่มตัวอย่างมีความเชื่อต่อพฤติกรรมจริยธรรมตามการรับรู้ว่าสังคมมีลักษณะเช่นนั้น และเห็นว่าเป็นลักษณะที่ค่อนข้างถาวร ทำให้ไม่คำนึงถึงความแตกต่างระหว่างกลุ่มบุคคล และความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นเมื่อเวลาหรือสภาพแวดล้อมเปลี่ยนแปลงไป ด้วยความเชื่อในลักษณะดังกล่าวนี้ ทำให้พฤติกรรมจริยธรรมตามการรับรู้ไม่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างชัดเจนเมื่อปริมาณการเปิดรับสื่อแตกต่างกัน

นอกจากนี้ อาจเนื่องจากการไหลของข้อมูลระหว่างสื่อมวลชนและสื่อบุคคล ซึ่งการไหลของสารไปยังช่องทางการสื่อสารที่ต่างกันนี้ อาจเห็นได้จากการศึกษาของ ปรีชา ส่งกิตติสุนทร (2530) ซึ่งสำรวจความคิดเห็นของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 เกี่ยวกับเนื้อหาจริยธรรมในโฆษณา พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ (ร้อยละ 88.9) เคยนำเรื่องราวในโฆษณาไปเป็นหัวข้อในการสนทนา โดยนำไปพูดคุยกับเพื่อนมากที่สุด (ร้อยละ 72) รองลงมาคือนำไปพูดคุยกับคนในครอบครัว (ร้อยละ 23.5) และพบว่าไม่มีความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมมารับสารกับความคิดเห็นในเนื้อหาจริยธรรมที่แสดงออกของโฆษณา

ปรีดา กลั่นแก้ว (2530) สำรวจความคิดเห็นของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 เกี่ยวกับจริยธรรมที่ได้จากการอ่านหนังสือพิมพ์ พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ (ร้อยละ 93) เคยนำเรื่องราวในหนังสือพิมพ์ไปเป็นหัวข้อในการสนทนา โดยนำไปพูดคุยกับเพื่อนมากที่สุด (ร้อยละ 61) รองลงมาคือนำไปพูดคุยกับคนในครอบครัว (ร้อยละ 31)

เสรี วงษ์มณฑา (2531 อ้างใน ไสลทิพย์ จารุภูมิ, 2535 : 25) พบว่า เมื่อดูละครหรือภาพยนตร์โทรทัศน์แล้ว เยาวชนไทยจะนำเรื่องราวเนื้อหาที่ดูมาคุยกับเพื่อนๆมากที่สุด

ขณะที่การศึกษาของฉัตรกุล ทองเกตุ (2539) พบว่า ภาพยนตร์เป็นตัวแสดงให้เห็นภาพวัฒนธรรมของวัยรุ่น ซึ่งเมื่อผู้ชมไปชมก็จะรับเอาวัฒนธรรมเหล่านั้นมา ขณะเดียวกัน ภาพยนตร์เองก็นำเอาวัฒนธรรมที่ปรากฏในสังคมมาเสนอ

นิโกลล โควาพิทักษ์เทศ (2535) พบว่า เนื้อที่นิยมนำเสนอในเพลงไทยสมัยนิยมจะสะท้อนเหตุการณ์ในชีวิตประจำวันหรือเรื่องใกล้ตัว ค่านิยมในสังคมไทย และวัฒนธรรมวัยรุ่น

ขณะเดียวกัน จากสมมติฐานที่ 1 จะเห็นว่ากลุ่มตัวอย่างมีแนวโน้มที่จะฟังฟังสื่อมากกว่า 1 ช่องทาง ทำให้มีโอกาสได้รับข่าวสารที่มีลักษณะคล้ายกันจากช่องทางที่แตกต่างกัน จึงไม่พบความแตกต่างของพฤติกรรมจริยธรรมตามการรับรู้ระหว่างผู้ที่เปิดรับสื่อมวลชนหรือสื่อบุคคลในระดับแตกต่างกัน

สมมติฐานที่ 3 ผู้ที่เปิดรับสื่อจากช่องทางและปริมาณแตกต่างกัน มีทัศนคติต่อพฤติกรรมจริยธรรมแตกต่างกัน

จากผลการศึกษา พบว่า ผู้ที่เปิดรับสื่อมวลชนมากและปานกลาง มีค่าเฉลี่ยของทัศนคติต่อพฤติกรรมจริยธรรมต่ำกว่าผู้ที่เปิดรับสื่อมวลชนน้อย กล่าวคือ ผู้ที่เปิดรับสื่อมวลชนมากกว่ามีทัศนคติที่ดีต่อพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับบริโภคนิยมนมากกว่าผู้ที่เปิดรับสื่อมวลชนน้อยกว่า ส่วนผู้ที่เปิดรับสื่อบุคคลมากและปานกลาง มีค่าเฉลี่ยของทัศนคติต่อพฤติกรรมจริยธรรมสูงกว่าผู้ที่เปิดรับสื่อมวลชนน้อย กล่าวคือ ผู้ที่เปิดรับสื่อบุคคลมากกว่ามีทัศนคติที่ดีต่อพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับปรัชญาดั้งเดิมของสังคมไทยมากกว่าผู้ที่เปิดรับสื่อบุคคลน้อยกว่า อย่างไรก็ตาม ค่าเฉลี่ยของทัศนคติต่อพฤติกรรมจริยธรรมของผู้ที่เปิดรับสื่อมวลชนและสื่อบุคคลในระดับต่างกัน มีค่าใกล้เคียงกัน และไม่มี ความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ กล่าวคือ ผู้ที่รับสื่อจากช่องทางและปริมาณที่แตกต่างกัน มีทัศนคติต่อพฤติกรรมจริยธรรมไม่ต่าง

ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากธรรมชาติของการเกิดทัศนคติ ซึ่ง Rogers (1978 อ้างถึงใน ชนินทร์ ต่วนชะเอม, 2541: 144) กล่าวว่า บุคคลจะเกิดทัศนคติต่อสิ่งใด ไม่ได้มาจากการเปิดรับข่าวสารเพียงอย่างเดียว ยังมีปัจจัยอื่นๆที่สำคัญต่อการสร้างและการปรับทัศนคติ เช่น ประสบการณ์ตรง ปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคม

เสรี วงษ์มณฑา (2528 อ้างในสุนิมิต ประทีปเสน, 2535 : 79) กล่าวว่า มนุษย์มิใช่ผู้รับข่าวสารที่ไร้ความคิด การสื่อสารอย่างเดียวไม่ใช่สาเหตุที่จำเป็นหรือเพียงพอสำหรับการสร้างอิทธิพลต่อความรู้ที่นึกคิดของผู้บริโภค ยังมีตัวแปรอื่นๆ ที่มีผลต่อการส่งเสริมหรือขัดขวางอิทธิพลของการสื่อสาร เช่น ความคิด ความเชื่อเดิม ปทัสถานของกลุ่ม อิทธิพลของการสื่อสารจะมาในรูปของการเสริมความคิดความเชื่อเดิมที่มีอยู่มากกว่าการเปลี่ยนความคิด มนุษย์รับข่าวสารอย่างมีความคิด มีทางเลือก มีใช้อย่างไรการปกป้องคุ้มครอง

เมญาพิมพ์ สมประสงค์ (2538) ศึกษาความคิดเห็นของผู้รับสารที่มีต่อแนวคิดเรื่องความเป็นไทยในภาพยนตร์โฆษณาที่เน้นความเป็นไทยจากสื่อโทรทัศน์ พบว่า คนรุ่นเก่า (อายุ 55-60 ปี) จะไม่ค่อยตามสารที่โฆษณานำเสนอ หากขัดกับความรู้ความเข้าใจเดิมที่มีอยู่ เพราะคนรุ่นเก่ามีประสบการณ์ที่เกินจากสิ่งที่โฆษณานำเสนอมากกว่าคนรุ่นใหม่ ในขณะที่คนรุ่นใหม่ (อายุ 15-19 ปี) จะค่อยตามสารที่เสนอได้ง่ายกว่า ซึ่งในการศึกษาเรื่องการเปิดรับสื่อและพฤติกรรมจริยธรรมวัยรุ่นนี้เก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างที่อยู่ในช่วงอายุใกล้เคียงกัน จึงไม่เห็นความแตกต่างของทัศนคติอย่างชัดเจน

นอกจากนี้ อาจเนื่องมาจากธรรมชาติของการเปลี่ยนทัศนคติ ซึ่งส่วนใหญ่มักมีลักษณะค่อยเป็นค่อยไป เป็นกระบวนการ และมีหลายปัจจัยที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ เช่น การรับรู้ข่าวสาร ลักษณะของสาร วิธีการถ่ายทอดข้อมูล ซึ่งการนำเสนอเรื่องจริยธรรมในสื่อต่างๆ ทั้งสื่อมวลชนและสื่อบุคคล มักมีลักษณะที่ไม่ชัดเจน แต่จะแทรกไปกับเรื่องอื่นๆ ทำให้ไม่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทัศนคติที่มีมาแต่เดิมอย่างชัดเจน ประกอบกับจริยธรรมเป็นสิ่งที่บุคคลได้รับการหล่อหลอมและขัดเกลาจากสังคมอย่างต่อเนื่องมาตั้งแต่เด็ก ทำให้ทัศนคติต่อพฤติกรรมจริยธรรมฝังรากลึกเปลี่ยนแปลงได้ยาก และโดยทั่วไปแล้ว ทัศนคติถือว่าเป็นสิ่งที่มีลักษณะค่อนข้างยั่งยืนคงที่ (relatively enduring) ซึ่งความคงที่นี้สามารถเห็นได้จากการศึกษาของ Thistlewaite (1974) ซึ่งวัดทัศนคติทางสังคมหลายด้านของนักศึกษาในมหาวิทยาลัย 25 แห่งในอเมริกา ปีละ 1 ครั้ง ติดต่อกันเป็นเวลา 3 ปี และในช่วงเวลาดังกล่าว แม้จะมีเหตุการณ์สำคัญๆ เกิดขึ้นหลายอย่าง แต่ก็ไม่ได้ทำให้ทัศนคติทางสังคมของนักศึกษาเปลี่ยนแปลงไปเท่าไร และในการศึกษาของนิวกอมป์ และคณะ ซึ่งศึกษาทัศนคติของนักศึกษาวิทยาลัย Bennington พบว่า ทัศนคติเกี่ยวกับด้านการเมืองและเศรษฐกิจที่วัดได้เมื่อตอนต้นของทศวรรษที่ 1930 ไม่ได้เปลี่ยนแปลงไปเท่าไรเลยเมื่อมาวัดอีกในปี 1960

สำหรับปัจจัยด้านการรับรู้ ตรีรัตน์ นิรัตน์ (2536) ศึกษาการเปิดรับชมละครโทรทัศน์กับการรับรู้ประโยชน์ในการนำไปใช้เพื่อการพัฒนาตนเองของนักศึกษาในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล พบว่า ปริมาณที่ดูไม่มีความสำคัญเท่ากับความตั้งใจในการดูแต่ละครั้ง ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ Kipper (1980) ที่อธิบายว่า ความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นถูกเชื่อมโยงด้วยคุณภาพของการใช้สื่อโทรทัศน์มากกว่าปริมาณการใช้

ด้วยอิทธิพลของปัจจัยที่มีผลต่อการเกิดและการเปลี่ยนแปลงทัศนคติดังกล่าว จึงทำให้ไม่พบความแตกต่างของทัศนคติอย่างชัดเจน เมื่อช่องทางและปริมาณการเปิดรับสื่อแตกต่างกันไป

สมมติฐานที่ 4 ผู้ที่เปิดรับสื่อจากช่องทางและปริมาณแตกต่างกัน มีพฤติกรรมจริยธรรมแตกต่างกัน

จากผลการศึกษา พบว่า ผู้ที่เปิดรับสื่อมวลชนมากและปานกลาง มีค่าเฉลี่ยของพฤติกรรมจริยธรรมต่ำกว่าผู้ที่เปิดรับสื่อมวลชนน้อย กล่าวคือ ผู้ที่เปิดรับสื่อมวลชนมากกว่ามีพฤติกรรมจริยธรรมที่เกี่ยวข้องหรือสอดคล้องกับบริโภคนิยมมากกว่าผู้ที่เปิดรับสื่อมวลชนน้อยกว่า ส่วนผู้ที่เปิดรับสื่อนุคกลางและปานกลาง มีค่าเฉลี่ยของพฤติกรรมจริยธรรมสูงกว่าผู้ที่เปิดรับสื่อมวลชนน้อย กล่าวคือ ผู้ที่เปิดรับสื่อนุคกลางกว่ามีพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องหรือสอดคล้องไปในทิศทางเดียวกับปรัชญาดั้งเดิมของสังคมไทยมากกว่าผู้ที่เปิดรับสื่อนุคคณน้อยกว่า อย่างไรก็ตาม ค่าเฉลี่ยของพฤติกรรมจริยธรรมของผู้ที่เปิดรับสื่อมวลชนและสื่อนุคกลางในระดับต่างกัน มีค่าใกล้เคียงกัน และไม่มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ กล่าวคือ ผู้ที่รับสื่อจากช่องทางและปริมาณที่ต่างกัน มีพฤติกรรมจริยธรรมไม่ต่างกัน

ทั้งนี้อาจเป็นผลมาจากกระบวนการสังคมประคิตที่ได้รับการขัดเกลามาตั้งแต่ในวัยเด็ก สอดคล้องกับการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมสื่อสารกับการรับรู้วัฒนธรรมไทยของนักเรียนมัธยมปลายในเขตกรุงเทพฯ ของอลงกรณ์ ปรวิภูมิพงศ์ ซึ่งแบ่งการรับรู้ออกเป็น 3 ประเด็น คือ ความรู้ในเนื้อหาวัฒนธรรมไทย ทัศนคติต่อเนื้อหาวัฒนธรรมไทยและการมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมไทย ผลการศึกษาพบว่า การเปิดรับสื่อมวลชนและสื่อนุคกลางไม่มีความสัมพันธ์โดยตรงกับการรับรู้วัฒนธรรมไทย ซึ่งอลงกรณ์ มีความเห็นว่า สื่อต่างๆเป็นตัวแทนกระบวนการขัดเกลาทางสังคมโดยตรงของกลุ่มวัยรุ่น จึงควรจะมีผลต่อการรับรู้ข่าวสารวัฒนธรรมไทยไม่ว่าทางใดก็ทางหนึ่ง ดังนั้นการคว่นสรุปจากตัวเลขการวิเคราะห์ว่า การเปิดรับข่าวสารนั้นไม่มี

ความสัมพันธ์กับความรู้ (แม้จะมีลักษณะทางประชากรเป็นตัวแปรคุม) จึงไม่ถูกต้องนัก แต่ผลสรุปจากตัวเลขทางสถิติที่ไม่แสดงความสัมพันธ์นั้น สามารถอธิบายได้ว่า ความรู้ในเรื่องวัฒนธรรมไทย อาจเป็นความรู้จากประสบการณ์ที่สั่งสมมาแต่เดิม และเป็นความรู้ที่ประมวลเข้าเป็นหนึ่งกันแล้ว จนไม่สามารถแยกแยะด้วยตัวเลขได้ว่าความรู้ดังกล่าวเป็นผลมาจากการเปิดรับสื่อ โดยเฉพาะเป็นพิเศษ สำหรับความสัมพันธ์ระหว่างการเปิดรับสื่อกับทัศนคติต่อเนื้อหาวัฒนธรรมไทยและการมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาวัฒนธรรมไทยอยู่ภายใต้อิทธิพลของตัวแปรควบคุมด้านลักษณะประชากร ทำให้ความสัมพันธ์ดังกล่าวไม่ใช่ความสัมพันธ์โดยตรง กล่าวคือการเปิดรับข่าวสารเป็นปัจจัยเสริมต่อการรับรู้ข่าวสารวัฒนธรรม

สมมติฐานที่ 5 ผู้ที่มีปริมาณการเปิดรับสื่อบุคคลต่างกัน มีพฤติกรรมจริยธรรมตามความเชื่อเกี่ยวกับกลุ่มอ้างอิงแตกต่างกัน

จากผลการศึกษา พบว่า ผู้ที่เปิดรับสื่อบุคคลมากและปานกลาง มีค่าเฉลี่ยของพฤติกรรมจริยธรรมตามความเชื่อเกี่ยวกับกลุ่มอ้างอิง สูงกว่าผู้ที่เปิดรับสื่อคนน้อย กล่าวคือ ผู้ที่เปิดรับสื่อบุคคลมากกว่ามีพฤติกรรมจริยธรรมตามความเชื่อเกี่ยวกับกลุ่มอ้างอิงที่เกี่ยวข้องหรือสอดคล้องไปในทิศทางเดียวกับปรัชญาดั้งเดิมของสังคมไทยมากกว่าผู้ที่เปิดรับสื่อคนน้อยกว่า อย่างไรก็ตาม ค่าเฉลี่ยของพฤติกรรมจริยธรรมตามความเชื่อเกี่ยวกับกลุ่มอ้างอิงของผู้ที่เปิดรับสื่อคนในระดับต่างกัน มีค่าใกล้เคียงกัน และไม่มี ความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ กล่าวคือ ผู้ที่เปิดรับสื่อคนในระดับที่แตกต่างกัน มีพฤติกรรมจริยธรรมตามความเชื่อเกี่ยวกับกลุ่มอ้างอิงไม่ต่างกัน

ทั้งนี้อาจเนื่องจากกลุ่มตัวอย่างในฐานะสมาชิกของระบบสังคมได้มีการเรียนรู้พฤติกรรมและวัฒนธรรมผ่านกระบวนการสังคมประกิดตั้งแต่แรกเกิด ผ่านการปฏิสัมพันธ์ภายในครอบครัว ซึ่งการขัดเกลาในวัยเด็กจะมีผลต่อเด็กมากที่สุด และการเรียนรู้จะเป็นสิ่งที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมค่อนข้างถาวร (a relatively permanent influence on behavior throughout life) โดยครอบครัวถือว่าเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้สำหรับทัศนคติและพฤติกรรมที่เด็กจะใช้ไปตลอดชีวิต (H. W. Berkman, etc, 1997: 420)

ผลของการเรียนรู้นี้อาจเห็นได้จากการศึกษาของ ดวงเดือน พันธมนาวินและเพ็ญแข ประจัญปัจฉิม (2521 อ้างถึงใน มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาราช, 2529 : 76-77) ซึ่งศึกษาจริยธรรม

ของเยาวชนไทย อายุ 11-18 ปี พบว่า เยาวชนไทยส่วนใหญ่มีระดับจริยธรรมอยู่ในระดับตามกฎเกณฑ์ ในขั้นยึดหลักระเบียบและกฎเกณฑ์ของสังคม เป็นจำนวนน้อยที่มีจริยธรรมอยู่ในระดับต่ำกว่าหรือสูงกว่ากฎเกณฑ์ สอดคล้องกับงานวิจัยของโคลเบอร์ก (1964) และโฮลสไตน์ (1976) พบว่า เด็กอเมริกันอายุ 13-16 ปี มีระดับจริยธรรมอยู่ในระดับตามกฎเกณฑ์ ยึดหลักระเบียบและกฎเกณฑ์สังคม นอกจากนี้ ฐานะทางเศรษฐกิจ สังคม และลักษณะการเลี้ยงดู จะมีผลต่อพัฒนาการทางจริยธรรมด้วย

เนื่องจากกลุ่มตัวอย่างมีการเรียนรู้พฤติกรรมจริยธรรมมาตั้งแต่แรกเกิด และเมื่อช่วงวัยรุ่น กลุ่มตัวอย่าง ซึ่งได้ผ่านการเรียนรู้กฎเกณฑ์สังคมมาแล้ว ก็มีธรรมชาติที่พร้อมจะปฏิบัติตามกฎเกณฑ์และระเบียบของสังคมอยู่แล้ว การเปิดรับสื่อบุคคลในปริมาณที่แตกต่างกันจึงไม่ให้เกิดผลแตกต่างอย่างชัดเจนต่อลักษณะพฤติกรรมจริยธรรมตามความเชื่อเกี่ยวกับกลุ่มอ้างอิงที่มีการเรียนรู้มาแต่เดิม

สมมติฐานที่ 6 พฤติกรรมจริยธรรมตามการรับรู้มีความสัมพันธ์ทางบวกกับพฤติกรรมจริยธรรม

ผลการศึกษา พบว่า พฤติกรรมจริยธรรมตามการรับรู้ ไม่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมจริยธรรมของกลุ่มตัวอย่างที่แสดงออกในรูปของเจตจำนงเชิงพฤติกรรม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากความไม่สอดคล้องระหว่างสิ่งที่รับรู้ กล่าวคือ เมื่อคุณค่าเฉลี่ยของพฤติกรรมจริยธรรมตามการรับรู้ทั้งโดยรวมและรายพฤติกรรมแล้วจะพบว่ามีความต่ำกว่าพฤติกรรมจริยธรรมตามความเชื่อเกี่ยวกับกลุ่มอ้างอิง โดยพฤติกรรมจริยธรรมตามการรับรู้ซึ่งเป็นพฤติกรรมของคนทั่วไปในสังคมมีลักษณะเกี่ยวเนื่องหรือสอดคล้องกับแนวคิดบริโภคนิยมในสังคมทุนนิยมมากกว่า ขณะที่พฤติกรรมจริยธรรมตามความเชื่อเกี่ยวกับกลุ่มอ้างอิงมีลักษณะสอดคล้องกับปรัชญาดั้งเดิมของสังคมไทยมากกว่า แสดงให้เห็นว่าสังคมไทยยังคงผูกพันกับคุณค่า ความคิดและแบบแผนพฤติกรรมแบบดั้งเดิม ดังเห็นได้จากการศึกษาของ สุจิตรา รัตนกรกช (2533) ซึ่งวิเคราะห์ภาพยนตร์โฆษณาส่งเสริมสังคม ระหว่างปี 2519-2531 กล่าวว่า หน่วยงานภาครัฐบาล องค์กรธุรกิจ และสถาบันการเงิน ต่างให้ความสำคัญจัดทำภาพยนตร์โฆษณาส่งเสริมสังคมโดยนำเสนอปัญหาศีลธรรม วัฒนธรรมและจิตใจมาเป็นอันดับหนึ่งเหมือนกัน ทั้งนี้ น่าจะเนื่องมาจากตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาได้มีการกล่าวกันอย่างกว้างขวางถึงสภาพสังคมไทยที่เสื่อมลงไปด้วยความเจริญด้านวัตถุ

และความสะดวกสบายนานับการอันเป็นผลมาจากการพัฒนาประเทศ แต่ในทางตรงข้าม ความเจริญด้านจิตใจของคนในสังคมกลับน้อยลง คนในสังคมปัจจุบันต่างหันมาให้ความสำคัญในคุณค่าของวัตถุมากกว่าด้านจริยธรรมและจิตใจ ยิ่งสังคมมีความเจริญด้านวัตถุเพิ่มมากขึ้น ความมั่งคั่งของศิลปะและวัฒนธรรมไทยกลายเป็นสิ่งที่พบเห็นและหาได้ยากในสังคมปัจจุบัน จนกลายเป็นเรื่องที่หลายๆฝ่ายในสังคมพากันห่วงใย อีกทั้งปัญหาดังกล่าวยังมีการพูดถึงกันอย่างกว้างขวางและถูกหยิบยกขึ้นมาเอ่ยถึงอยู่เสมอ และเมื่อคุณเนื้อหาเกี่ยวกับจริยธรรมที่มีการเผยแพร่ผ่านสื่อต่างๆ พบว่ามักเป็นไปในเชิงวิพากษ์วิจารณ์และไม่ยอมรับพฤติกรรมที่มีความเกี่ยวข้องกับแนวคิดบริโภคนิยมในระดับสูง ความไม่สอดคล้องดังกล่าวจึงมีผลให้กลุ่มตัวอย่างแสดงพฤติกรรมจริยธรรมที่ไม่สอดคล้องกับลักษณะพฤติกรรมจริยธรรมของคนในสังคมตามที่กลุ่มตัวอย่างรับรู้ผ่านสื่อต่างๆ สอดคล้องกับการศึกษาของจรัญญา นิลแพทย์ (2541) ซึ่งศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมการเปิดรับข่าวสารด้านเนื้อหาบันเทิงและบุคคลในวงการบันเทิงที่มีต่อทัศนคติในเรื่องความรักและเพศสัมพันธ์ของเด็กวัยรุ่นในเขตกรุงเทพมหานคร เห็นว่า เรื่องราวความรักของคนในวงการบันเทิงในหนังสือพิมพ์/นิตยสาร ซึ่งมักนำเสนอเรื่องราวตั้งแต่การคนไหนคงคู่กับใคร ใครเลิกกับใครและไปคบกับใคร ไปจนถึงเรื่องราวอันลึกซึ้งโดยเสนอข่าวในรูปของอักษรย่อ เป็นข่าวในเชิงลบมากกว่าข่าวสารในเชิงบวกและท่วงทำนองในการเขียนข่าวมีลักษณะของการตีความมากกว่าการยกย่องชมเชย เมื่อผู้รับสารได้อ่านจึงมีทัศนคติที่ไม่ดีต่อเรื่องดังกล่าวและยังเป็นการตอกย้ำให้ผู้รับสารรักษาในชนบจารีตที่ผู้ใหญ่อบรมสั่งสอนกันมามากยิ่งขึ้น

วรเชษฐ หอมจันทร์ (2540) ศึกษาการรับรู้ของเยาวชนในเขตชุมชนคลองเตยเกี่ยวกับบทบาทของสื่อสิ่งพิมพ์ในการชักจูงเยาวชนไปสู่การสร้างพฤติกรรมเบี่ยงเบน พบว่า ตัวแปรด้านปริบททางสังคม ประกอบด้วยสถานภาพทางสังคม การศึกษา ฐานะทางบ้าน ครูและเพื่อน มีอิทธิพลต่อความคิดเห็นเกี่ยวกับพฤติกรรมการเล่นแบบที่อาจเกิดขึ้นหลังจากการเปิดรับสื่อสิ่งพิมพ์

สมมติฐานที่ 7 พฤติกรรมจริยธรรมตามประสบการณ์ตรงมีความสัมพันธ์ทางบวกกับพฤติกรรมจริยธรรม

จากผลการศึกษา พบว่า ประสบการณ์ตรงมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมจริยธรรมอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับต่ำกว่า .01 ในระดับสูง เป็นไปตามแนวคิดของเบนท์เลอร์และสเปคคาร์ท (Bentler and Speckart) ซึ่งเพิ่มตัวแปรประสบการณ์ตรงและทดสอบความเป็นไปได้ของรูปแบบสมการ

พยากรณ์พฤติกรรมแล้วพบว่ามียุทธวิธีโดยตรงจากพฤติกรรมเดิมและอิทธิพลของพฤติกรรมเดิมที่ส่งผ่านเจตจำนงต่อการแสดงพฤติกรรม สอดคล้องกับการศึกษาของเมญาพิมพ์ สมประสงค์ (2538: 159) ซึ่งพบว่า โฆษณาไม่ได้มีอิทธิพลต่อผู้สื่อสารเพียงอย่างเดียว เนื่องจากผู้รับสารมีการรับรู้ความเป็นไทยจากประสบการณ์ของตัวเองด้วยเช่นกัน ดังนั้นผู้รับสารจึงไม่คล้อยตามโฆษณา แต่ยังคงยึดมั่นอยู่ในประสบการณ์ของตนเองที่แตกต่างไปจากสิ่งที่โฆษณานำเสนอ

สมมติฐานที่ 8 พฤติกรรมจริยธรรมตามความเชื่อเกี่ยวกับกลุ่มอ้างอิงมีความสัมพันธ์ทางบวกกับพฤติกรรมจริยธรรม

จากผลการศึกษา พบว่า มีความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมจริยธรรมตามความเชื่อเกี่ยวกับกลุ่มอ้างอิงกับพฤติกรรมจริยธรรมอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับต่ำกว่า .01 ในระดับสูง เป็นไปตามทฤษฎีการกระทำด้วยเหตุผล (the theory of reasoned action) ของไอเซนและฟิชบัย (Ajzen & Fishbein) ซึ่งเชื่อว่าพฤติกรรมของบุคคลถูกกำหนดโดยเจตจำนง และเจตจำนงนี้ถูกกำหนดโดยตัวแปรพื้นฐานสำคัญสองตัว ได้แก่ ความรู้สึกนึกคิดของบุคคลจากการประเมินพฤติกรรม (ทัศนคติ) และจากการรับรู้เกี่ยวกับกลุ่มสังคมที่เขาเชื่อถือหรือกลุ่มอ้างอิง (อิทธิพลของสังคม)

H. W. Berkman กล่าวว่า กลุ่มอ้างอิง (reference group) มีอิทธิพลต่อบุคคล เนื่องจากกลุ่มอ้างอิงเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการสังคมประกิด เป็นผู้กำหนดบทบาทและพฤติกรรมของบุคคล เป็นแหล่งข้อมูล เป็นแหล่งอิทธิพลทางปทัสถาน (normative influences) และเป็นแหล่งสะท้อนตัวตนของบุคคล (an expression of self-value) สมาชิกที่มีพฤติกรรมตามความคาดหวังของกลุ่มก็จะได้รับรางวัลหรืออาจถูก sanction ได้ แต่ถ้ามีพฤติกรรมไม่สอดคล้องกับความคาดหวังของกลุ่มก็จะไม่ได้รับรางวัลหรืออาจถูก sanction ได้ ซึ่ง Robert Merton (1967 อ้างถึงใน งามพิศ สัตย์สงวน , 2540 : 69) กล่าวว่า บางคนทำตามบรรทัดฐานของกลุ่มเพื่อต้องการแสดงว่าเป็นพวกเดียวกัน บางคนทำตามบรรทัดฐานของกลุ่มที่เขาหวังจะเป็นสมาชิก เช่น การแสดงมารยาทของคนในสังคมชั้นสูงกว่า เป็นต้น

จากการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยมีความเห็นว่า การปลูกฝังพฤติกรรมผ่านสื่อมวลชนมีผลต่อการปลูกฝังพฤติกรรมจริยธรรมของกลุ่มตัวอย่างไม่ชัดเจน ทั้งนี้เนื่องจากกลุ่มตัวอย่างมีการฟังฟังข้อมูลจากสื่อมากกว่า 1 ช่องทาง ต่างจากลักษณะสังคมอเมริกันซึ่งเด็กๆใช้เวลาอยู่หน้าจอโทรทัศน์มาก

กว่าการสนทนาหรือการปฏิสัมพันธ์กับครอบครัว สอดคล้องกับความคิดเห็นของ John Downing (1996) ที่ว่า โทรทัศน์อาจมีบทบาทในอเมริกามากกว่าในประเทศอื่นๆ ทั้งนี้เนื่องจากลักษณะที่แตกแยกของวัฒนธรรมอเมริกัน (fragmented character of US culture) ซึ่งสถาบันความเข้มแข็งตามแบบแผนเดิม (more conventional source of solidarity) มีความอ่อนแอกว่าชาติที่มีการก่อตั้งมานานกว่า

Klapper (อ้างถึงในเมญาพิมพ์ สมประสงค์, 2538: 159) กล่าวว่า การสื่อสารจะมีอิทธิพลได้อย่างแท้จริง ต้องมีเงื่อนไข คือ การผูกขาดการสื่อสาร และผู้คนจะต้องไม่มีการสื่อสารระหว่างบุคคล

อย่างไรก็ตาม ผลการศึกษาแสดงให้เห็นแนวโน้มของพฤติกรรมจริยธรรมว่า กลุ่มตัวอย่างยังได้รับการปลูกฝังผ่านสื่อมวลชนซึ่งเป็นเครื่องมือสำคัญของวัฒนธรรมบริโภคนิยมให้มีทัศนคติหรือพฤติกรรมไปในทางที่สอดคล้องกับแนวคิดบริโภคนิยม ตามทฤษฎีการปลูกฝังความจริง (Cultivation Theory) ด้วย

ขณะเดียวกัน การขัดเกลาทางสังคมหรือการปลูกฝังพฤติกรรมผ่านการเปิดรับสื่อมวลชนในช่วงที่กลุ่มตัวอย่างเป็นวัยรุ่น แสดงให้ผลที่ไม่ชัดเจนต่อการเปลี่ยนแปลงทัศนคติหรือพฤติกรรมจริยธรรม ซึ่งกลุ่มตัวอย่างได้ผ่านการขัดเกลาตามกระบวนการสังคมประกิต ทั้งโดยการสื่อสารและการปฏิสัมพันธ์กับครอบครัว หรือตัวแทนการขัดเกลาทางสังคมอื่นๆ มาตั้งแต่วัยเด็กแล้ว อย่างไรก็ตาม ผลการศึกษาแสดงให้เห็นแนวโน้มว่าผู้ที่เปิดรับสื่อมวลชนมากกว่ามีแนวโน้มที่จะมีทัศนคติและพฤติกรรมไปในทิศทางที่สอดคล้องกับจริยธรรมตามวัฒนธรรมหรือปรัชญาดั้งเดิมของสังคมไทยมากกว่าผู้ที่เปิดรับสื่อมวลชนน้อยกว่า ซึ่งสิ่งนี้สะท้อนให้เห็นว่าจริยธรรมตามวัฒนธรรมหรือปรัชญาดั้งเดิมของสังคมไทยนี้เป็นพฤติกรรมพึงปรารถนาของสังคมไทยที่สมาชิกของสังคมต้องการถ่ายทอดให้กับสมาชิกใหม่ของสังคมต่อไป

นอกจากนี้ ผลการศึกษายังแสดงให้เห็นว่า ภาพความจริงทางสังคมตามที่กลุ่มตัวอย่างรับรู้ อาจไม่ใช่สิ่งที่ถูกต้องกว่าเสมอไป ซึ่งไม่สอดคล้องกับการคาดการณ์ของ Michael Morgan and Nancy Signorielli (1990: 27 - It is indeed possible for one to assume that his or her own experience is atypical, and that the television version of the cultural stereotype is more accurate. In any case, the issue of personal experience is closely tied in with the issue of perceived reality of television

content) กล่าวคือ กลุ่มตัวอย่างเห็นว่าพฤติกรรมจริยธรรมของตนเองไม่เป็นไปตามแบบฉบับของคนในสังคม แต่พฤติกรรมจริยธรรมของคนในสังคมตามที่รับรู้นี้ก็ไม่เป็นไปตามที่ควรจะเป็นตามบรรทัดฐานของสังคมไทยที่กลุ่มตัวอย่างเรียนรู้มา พฤติกรรมจริยธรรมของกลุ่มตัวอย่างจึงเป็นไปตามพฤติกรรมจริยธรรมตามความเชื่อเกี่ยวกับกลุ่มอ้างอิงมากกว่า ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีการกระทำด้วยเหตุผล (The theory of reasoning action) เกี่ยวกับอิทธิพลของสังคมต่อพฤติกรรมของบุคคล

ข้อเสนอแนะทั่วไป

จากการศึกษาครั้งนี้ พบว่า จริยธรรมตามวัฒนธรรมไทยยังเป็นที่พึงปรารถนาของสมาชิกในสังคม ซึ่งสะท้อนให้เห็นได้จากลักษณะพฤติกรรมจริยธรรมตามความเชื่อเกี่ยวกับกลุ่มอ้างอิง แต่พฤติกรรมจริยธรรมในลักษณะนี้ มักมีการถ่ายทอดผ่านสื่อบุคคลมากกว่าสื่อมวลชน ดังจะเห็นได้จากลักษณะพฤติกรรมและทัศนคติต่อพฤติกรรมจากการเปิดรับสื่อบุคคลมีแนวโน้มที่จะสอดคล้องกับวัฒนธรรมไทยมากกว่า ดังนั้น องค์กรหรือผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งโดยตรงและโดยอ้อมกับการพัฒนาจริยธรรมจะต้องส่งเสริมบทบาทของสื่อบุคคลในการทำหน้าที่ขัดเกลาเยาวชนให้มีพฤติกรรมจริยธรรมไปในทิศทางที่พึงปรารถนาของสังคม เช่น ส่งเสริมให้บิดามารดา หรือญาติผู้ใหญ่ คุรยการโทรทัศน์ร่วมกับเด็ก และเป็นผู้ให้คำแนะนำในการเลือกแสดงพฤติกรรมที่ถูกต้องเหมาะสมแก่เด็ก ส่งเสริมให้ครูกระตุ้นการเรียนรู้ด้านจริยธรรม โดยใช้รายการ โทรทัศน์เป็นกรณีศึกษา เป็นต้น

และจากผลการศึกษา ซึ่งพบว่า กลุ่มตัวอย่างเป็นวัยรุ่นที่ยังยึดถือคุณค่าของพฤติกรรมจริยธรรมตามแนวปรัชญาดั้งเดิมของสังคมไทยในระดับปานกลาง และมีความตั้งใจจะแสดงพฤติกรรมตามแนวปรัชญาดั้งเดิมในระดับปานกลางค่อนข้างสูง กล่าวคือ ตั้งใจจะแสดงพฤติกรรมที่มีลักษณะอิงกับแนวปรัชญาดั้งเดิมของวัฒนธรรมไทยมากขึ้น ผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่าความเชื่อเกี่ยวกับกลุ่มอ้างอิงมีความสำคัญต่อการเลือกแสดงพฤติกรรมจริยธรรมค่อนข้างสูง อย่างไรก็ตาม กลุ่มตัวอย่างนี้ได้เริ่มเข้าสู่กระบวนการขัดเกลาทางสังคมตั้งแต่ปี พ.ศ. 2519-2525 หรือ กว่า 10-20 ปีมาแล้ว จากกระบวนการสังคมประคิตที่ผ่านมา วัยรุ่นกลุ่มนี้ได้เรียนรู้แบบแผนพฤติกรรมมาจนถึงระดับที่พวกเขามีความพร้อมที่จะปฏิบัติตามกฎระเบียบต่างๆของสังคมตามที่ได้เรียนรู้มาในอดีแล้ว

ดังนั้น องค์กรหรือผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งโดยตรงและโดยอ้อมจึงน่าที่จะเฝ้าติดตามสำหรับวิกฤตการณ์ทางวัฒนธรรมที่ได้รับการกล่าวถึงอยู่เสมอในปัจจุบัน จะส่งผลอย่างไรต่อพฤติกรรมจริยธรรม แบบแผนพฤติกรรม หรือบรรทัดฐานทางวัฒนธรรมอื่นๆในสังคมไทย สำหรับเด็กที่เริ่มเข้าสู่กระบวนการสังคมประภคในช่วงปลายทศวรรษที่ผ่านมาและในช่วงต้นทศวรรษนี้ ทั้งนี้เนื่องจากภาพสะท้อนพฤติกรรมจริยธรรมของสังคมที่ถูกรับรู้ในปัจจุบันมีลักษณะที่ยึดถือคุณค่าตามปรัชญาดั้งเดิมในระดับปานกลางค่อนข้างต่ำ พฤติกรรมเช่นนี้อาจได้รับการปลูกฝังผ่านสื่อมวลชนไปยังบุคคล ส่งผลให้พฤติกรรมที่สะท้อนจากความเชื่อเกี่ยวกับกลุ่มอ้างอิงไปยังบุคคลมีลักษณะที่ต่ำลงไปด้วย

นอกจากนี้ สภาพแวดล้อมทางสังคม ลักษณะโครงสร้างของครอบครัว ระบบเครือญาติ มีลักษณะที่เปลี่ยนแปลงไป หรือแม้แต่นุคลิกภาพของผู้เป็นพ่อแม่สำหรับเด็กในรุ่นใหม่นี้ก็มีบุคลิกลักษณะ การดำเนินชีวิตเฉพาะที่ต่างไปจากคนรุ่นก่อน (ได้แก่ คนใน generation x เกิดระหว่าง พ.ศ. 2508-2519) อาจส่งผลให้สายใยความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในครอบครัวมีความเปราะบางมากขึ้น ดังจะเห็นได้จากจำนวนครอบครัวเดี่ยวมีจำนวนมากขึ้น เด็กๆจึงหันไปใช้ชีวิตใกล้ชิดกับสื่อมวลชนมากกว่า โอกาสที่จะได้รับการปลูกฝังจากสื่อมวลชนจึงมีการขึ้น ประกอบกับความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีการสื่อสาร ทำให้คนเข้าถึงวัฒนธรรมที่ผ่านสื่อต่างๆได้อย่างรวดเร็ว ผ่านกระบวนการกลั่นกรองน้อยลง

จึงควรสำรวจและเฝ้าติดตามทั้งลักษณะสารที่มีการเผยแพร่ในสังคมผ่านสื่อมวลชน ลักษณะแบบแผนพฤติกรรมของสังคมที่สมาชิกรับรู้ และการทำหน้าที่ของตัวแทนกระบวนการขัดเกลาทางสังคม โดยเฉพาะครอบครัว เพื่อนำไปสู่การวางแผนการสื่อสาร แผนการพัฒนาและส่งเสริมสังคม ต่อไป และการเฝ้าระวังนี้ควรทำอย่างต่อเนื่อง เพราะวัฒนธรรมเป็นเหมือนสิ่งมีชีวิตที่มีพัฒนาการ การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ไม่อาจห้ามได้ และการเปลี่ยนแปลงนี้อาจเกิดจากภายในสังคมเอง (endogenous change) เช่น การต่อสู้ขัดแย้งระหว่างกลุ่ม หรือเปลี่ยนแปลงจากภายนอก (exogenous change) เช่น การรับเทคโนโลยีจากภายนอก การค้าระหว่างประเทศ สิ่งที่สังคมต้องทำคือการดูแลการเปลี่ยนแปลงให้เป็นไปในทิศทางที่พึงประสงค์ ไม่ก่อให้เกิดผลเสียต่อการอยู่ร่วมกันของสมาชิกในสังคม

ข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษาวิจัยครั้งต่อไป

1.เนื่องจากการศึกษาครั้งนี้ พบว่า แม้การปลูกฝังความจริงผ่านสื่อมวลชนจะมีผลต่อพฤติกรรมจริยธรรมของวัยรุ่น แต่การขัดเกลาทางสังคมตั้งแต่วัยเยาว์ก็เป็นพื้นฐานที่สำคัญของพฤติกรรมจริยธรรม ดังนั้นจึงควรศึกษาพฤติกรรมจริยธรรมอันเนื่องมาจากการปลูกฝังความจริงผ่านสื่อมวลชนและตัวแทนการขัดเกลาทางสังคมอื่นๆ ในกลุ่มอายุอื่นๆ โดยเฉพาะในกลุ่มเด็ก ด้วยเพื่อทราบแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงทางพฤติกรรมจริยธรรม เป็นประโยชน์ในการพัฒนาสังคมต่อไป

2.การศึกษาครั้งนี้ เป็นการศึกษาพฤติกรรมจริยธรรมเป็นส่วนน้อย แต่การทำให้สังคมเคลื่อนไปในทิศทางที่พึงปรารถนาต้องมีข้อมูลพฤติกรรมที่ครอบคลุมด้านต่างๆ จึงควรทำการศึกษาและเฝ้าติดตามการปลูกฝังจริยธรรมผ่านสื่อต่างๆ และทิศทางการเปลี่ยนแปลงของพฤติกรรมจริยธรรมด้านต่างๆอย่างครบถ้วนด้วย

3.เพื่อให้ได้ภาพของจริยธรรมด้านต่างๆอย่างชัดเจน ควรมีการศึกษากการปลูกฝังพฤติกรรมจริยธรรมหนึ่งๆ ในด้านต่างๆอย่างละเอียด เพราะจากการศึกษาครั้งนี้ พบว่า มีบางพฤติกรรมที่มีความไม่สอดคล้องระหว่างทัศนคติและพฤติกรรม ดังนั้นจึงน่าจะมีการศึกษาสาเหตุของพฤติกรรมในลักษณะดังกล่าว เป็นต้นว่า ผลของลักษณะของสารที่นำเสนอต่อการประเมินของคนต่อพฤติกรรม หรือต่อความรู้สึกของคนต่อผลที่ตามมาของพฤติกรรม และเนื่องจากการตัดสินใจว่าพฤติกรรมใดสมควรหรือไม่สมควรกระทำ (พฤติกรรมตามเกณฑ์จริยธรรม) มักอยู่ภายใต้สถานการณ์ที่ต้องตัดสินใจ การศึกษาโดยการใช้ข้อคำถามที่มีความเฉพาะเจาะจงต่อพฤติกรรมหนึ่งๆในแต่ละด้าน จะเป็นประโยชน์ต่อการนำไปใช้เพื่อเลือกนำเสนอสารสำหรับการปลูกฝังและขัดเกลาให้เกิดพฤติกรรมจริยธรรมที่พึงประสงค์ต่อไป